

Revolution Studies

Volume 02, No.04, Autumn & Winter 2024- 5 (Serial 4)

Thematic Analysis of the Role of the Power of Faith in Strengthening the Islamic Revolution from the Perspective of Imam Khomeini (RA).

Gholamreza Jamshidiha¹

DOI :10.22034/fademo.2025.503191.1082

Seyed Mohammad Javad Ghorbi²

Abstract

The present article, using library studies and the method of content analysis, attempts to answer the question: «From Imam Khomeini's perspective, what role does the power of faith and spirituality play in strengthening the Islamic Revolution and the Islamic system?» Political systems require the strengthening of the internal structure of power for stability and governance. The political system that emerged from the Islamic Revolution requires cultural power, and the continuation of the political model of Islam requires cultural policymaking to apply the cultural and spiritual aspects of power. Imam Khomeini spoke in his statements and positions about the role of the «power of spirituality and faith» in the victory of the Islamic Revolution and considered the strengthening of the Islamic Republic of Iran to depend on strengthening the components and elements of faith and spirituality. Extracting qualitative data and basic and comprehensive themes from the Imam's Sahifeh collection shows that the strengthening of the Islamic Revolution and the political system that emerged from it requires attention to the cultural and spiritual dimensions of power, and the discourse of the Islamic Revolution emerged from the power of spirituality, and its strengthening requires spirituality in structures and actions. The authors are attempting to derive a schematic model of the role of the power of spirituality and faith in strengthening the revolutionary system based on the thought of Imam Khomeini.

Keywords: Thematic analysis, Imam Khomeini, Islamic Revolution, power of faith, strength of the internal structure of the revolution, Islamic Republic of Iran, Islamic system, spiritual power, progress, modernization

1. Professor of Sociology, Faculty of Islamic Social Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. gjamshidi@ut.ac.ir

1. MA in Political Thought in Islam, Research Institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution, Tehran, Iran (Corresponding author) ghorbi68@yahoo.com

Received: 2024/ 09/ 01

Approved: 2024/ 11/ 12

<https://trs.ri-khomeini.ac.ir/>

تحلیل مضمون نقش قدرت ایمان در استحکام انقلاب اسلامی از منظر امام خمینی

غلامرضا جمشیدیها^۱

doi: 10.22034/fademo.2025.503191.1082

سید محمدجواد قربی^۲

چکیده: نظام‌های سیاسی برای پایداری و حکمرانی نیازمند استحکام ساخت درونی قدرت هستند. نظام سیاسی برآمده از انقلاب اسلامی به قدرت فرهنگی نیاز دارد و لازمه استمرار الگوی سیاسی اسلام، سیاست‌گذاری فرهنگی برای کاربست وجوه فرهنگی و معنوی قدرت است. امام خمینی در بیانات و مواضع خویش از نقش «قدرت معنویت و ایمان» در پیروزی انقلاب اسلامی سخن گفته و استحکام جمهوری اسلامی ایران را در گرو تقویت مؤلفه‌ها و عناصر ایمان و معنویت می‌داند. مقاله حاضر با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و روش تحلیل مضمون تلاش دارد به این سؤال پاسخ دهد که از دیدگاه امام خمینی، قدرت ایمان و معنویت چه نقشی در استحکام انقلاب اسلامی و نظامی اسلامی دارد؟ استخراج داده‌های کیفی و مضامین پایه و فراگیر از مجموعه صحیفه امام نشان می‌دهد استحکام انقلاب اسلامی و نظام سیاسی برآمده از آن نیازمند توجه به ابعاد فرهنگی و معنوی قدرت است و گفتمان انقلاب اسلامی برآمده از قدرت معنویت بوده و استحکام آن نیازمند معنویت‌گرایی در ساختارها و کنش‌هاست. نگارندگان تلاش دارند الگوی شماتیک نقش قدرت معنویت و ایمان در استحکام نظام انقلابی را بر اساس اندیشه امام خمینی استخراج نمایند.

کلیدواژه‌ها: تحلیل مضمون، امام خمینی، انقلاب اسلامی، قدرت ایمان، استحکام ساخت درونی انقلاب، جمهوری اسلامی ایران، نظام اسلامی، قدرت معنوی، پیشرفت، نو سازی.

۱. استاد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی اسلامی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.
gjamshidi@ut.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد اندیشه سیاسی در اسلام، پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
ghorbi68@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۱

دوفصلنامه انقلاب پژوهی | سال دوم، شماره ۴ | پاییز و زمستان ۱۴۰۳ | صفحات ۲۰۳-۱۷۷

<https://trs.ri-khomeini.ac.ir/>

«انقلاب» نیازمند قدرت برای توسعه ارزش‌ها و عملیاتی سازی آرمان‌هاست و «استحکام»^۱ انقلاب‌های ارزشی نیازمند حراست از مؤلفه‌های معنوی و فرهنگی قدرت است؛ همان‌طور که امام خمینی در سخنرانی و بیانات خود به «قدرت معنوی»^۲ و ایمان اشاره می‌کند. بی‌توجهی سیاست‌گذاران و کارگزاران حکومت نسبت به چهره نرم‌افزاری قدرت، تداوم پایه‌های قدرت درونی و بیرونی انقلاب اسلامی را دچار نقصان و فرسایش خواهد ساخت. البته نظریه‌پردازان مکاتب فکری مختلف در دهه‌های اخیر بر اهمیت ابعاد فرهنگی و معنوی قدرت تأکید زیادی داشته‌اند و حتی بر اساس الگوی انقلاب اسلامی، نظریه‌های نرم‌افزاری قدرت را ترسیم و ارائه کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، جوزف نای نظریه‌پرداز قدرت نرم^۳، بر ناکارآمدی قدرت سخت^۴ در تحقق اهداف نظام‌های سیاسی در داخل و خارج مرزهای سرزمینی اشاره می‌کند و اعتقاد دارد تحقق منافع ملی نیازمند توجه به مؤلفه‌ها و ابعاد قدرت نرم است. در منظومه فکری امام خمینی، قدرت مادی لازمه موفقیت انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی خواهد بود؛ اما شرط کافی برای استحکام آن نخواهد بود، بلکه ایشان از قدرت ایمان و معنویت به‌عنوان لازمه استحکام ساختار نظام سیاسی و استمرار آن در مراحل مختلف انقلاب یاد می‌نماید.

مقاله حاضر تلاش دارد به بررسی نسبت قدرت ایمان و استحکام انقلاب اسلامی از منظر امام خمینی بپردازد. با توجه به اکتشافی بودن پژوهش حاضر، فرضیه وجود ندارد؛ ولی مفروض مقاله به این قرار است که انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی یک مسئله دینی است و تکامل و استحکام انقلاب اسلامی علاوه بر مؤلفه‌های مادی، دارای ابعاد معنوی و فرهنگی می‌باشد.

۱. پیشینه پژوهش

۱۷۸

پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش حاضر عبارتند از:

۱-۱. مطالعات پیرامون قدرت و معنویت در اندیشه امام خمینی

خالقی در کتابی با عنوان مشروعیت قدرت از دیدگاه امام خمینی (۱۳۸۶) به زوایای مختلف قدرت در نظام اسلامی و تمایز آن با نظام‌ها و مکاتب فکری غرب می‌پردازد و با بررسی ابعاد مختلف قدرت در جامعه و نظام سیاسی، بر لزوم رعایت رضایت الهی در معدله قدرت اشاره

1. strength
2. Spiritual power
3. Soft Power
4. Hard Power

می‌کند و اعتقاد دارد امام بر مؤلفه‌های الهی، مشروعیت دینی، اخلاق و مسائل روحانی قدرت تأکید ویژه‌ای دارد. کمالی در کتاب نظارت بر قدرت سیاسی در اندیشه حضرت امام خمینی (۱۳۹۷) به بررسی نظریات قدرت در اندیشه متفکران شرق و غرب می‌پردازد و وجوه اهمیت قدرت و نحوه نظارت بر آن نظام اسلامی را بررسی می‌نماید. کتاب حاضر تأکید می‌کند نظام اسلامی باید به‌سوی مبانی و مکانیسم‌های قدرت معنوی گام نهد. کتاب‌های مختلفی در زمینه اندیشه سیاسی امام خمینی پیرامون قدرت ملی، اقتدار، بررسی تطبیقی قدرت در نظام اسلامی و غربی، مشروعیت قدرت در انقلاب اسلامی و نظام‌های سکولار و... نگارش شده است؛ اما بررسی قدرت معنوی در نظام اسلامی مورد توجه پژوهشگران نبوده است.

در مقالات، آثار متعددی در زمینه اندیشه امام پیرامون قدرت مطلوب نگارش شده است. منتظری در مقاله «تبیین چهارچوب نظری قدرت در منظومه فقهی اسلام با تأکید بر اندیشه امام خمینی» (۱۴۰۲) بیان می‌کند قدرت موردنظر رهبر انقلاب اسلامی، عاملی برای انسان‌سازی و رشد تمدنی انقلاب اسلامی خواهد بود. پژوهش حاضر با روش کتابخانه‌ای و رویکرد توصیفی تلاش می‌کند یک نگرش فقهی نسبت به قدرت در اندیشه امام ارائه دهد. لک‌زایی و ملکوتیان در مقاله مشترکی با عنوان «منابع سخت قدرت متعالی در اندیشه سیاسی امام خمینی» (۱۳۹۸) اشاره کرده‌اند امام هیچ‌کدام از منابع سخت قدرت را به تنهایی واجد قدرت کامل نمی‌داند، بلکه قدرت ملی باید با ایمان و انگیزه دینی پیوند داشته باشد تا بتواند قدرت حقیقی را شکل دهد. در مقاله «قدرت معنوی در انقلاب اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خمینی» (۱۳۹۷) نویسنده تأکید می‌کند معنویت اسلامی به‌عنوان منبع اثرگذار اقتدار و قدرت ملی در جامعه دینی اگر به ساحت اجتماع ورود پیدا کند و مجموعه روابط فردی، اجتماعی و سیاسی بر اساس روح ایمان و معنویت تنظیم شود، قدرت معنوی شکل خواهد گرفت که الگوی قدرت انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی، برآمده از این بُعد از قدرت است. زمزم در مقاله «امام خمینی و مهندسی قدرت» (۱۳۹۲) با تبیین تمایز رویکرد امام خمینی به قدرت نسبت به الگوهای غرب در زمینه ابعاد و مؤلفه‌های قدرت، به این نکته اشاره می‌کند که قدرت در اندیشه امام فراتر از بعد طبیعی، انسانی و کمی است.

۲-۱. مطالعات و ادبیات تحقیق پیرامون استحکام انقلاب اسلامی

میرصادقی در کتاب انقلاب اسلامی و نقش حضرت امام خمینی در تولید قدرت نرم (۱۳۹۷) اشاره می‌کند شاخصه‌های اصلی قدرت نرم انقلاب اسلامی در بیانات امام خمینی عبارت از قدرت دین، ایمان و معنویت، خداباوری، ولایت‌مداری، روحیه ایثار، الگوپذیری از اسوه‌های

دینی و غیره است که عامل تبدیل سرمایه اجتماعی به قدرت نرم خواهند بود. گرجی پور در پژوهش «تبیین پایه‌های قدرت انقلاب اسلامی در استمرار فرآیند انقلاب از منظر امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای» (۱۴۰۲) بر این نکته اساسی اشاره دارد که ایمان دینی و پشتیبانی مردم عناصر اصلی قدرت انقلاب اسلامی در منظومه فکری رهبران انقلاب اسلامی محسوب می‌شوند. صالحی و مشتاقی در پژوهشی با عنوان «بررسی تطبیقی مبادی و مبانی قدرت در اندیشه سیاسی غرب و اسلام مطالعه موردی: اندیشه سیاسی رهبران انقلاب اسلامی ایران» (۱۳۹۲) بر این مسئله راهبردی اشاره می‌نمایند که رهایی‌بخش انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی عامل سویه سازی مفهوم قدرت و کاربست آن گردید. در الگوی قدرت طراز انقلاب اسلامی به مباحثی نظیر غایت گرایی، تکلیف محوری، ظلم ستیزی، نظم عادلانه و... توجه شده است که با الگوی غربی قدرت متمایز است. بیدگلی و رجبی در مقاله مشترکی با عنوان «واکاوی شاخصه‌های قدرت نرم قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ با تأکید بر اندیشه امام خمینی» (۱۴۰۲) اذعان می‌دارند شاخصه‌های نرم افزاری قدرت در سیره امام خمینی عبارت از معنویت، ولایت، خودباوری، امید و دشمن ستیزی است. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد قدرت نرم برآمده از مؤلفه‌های دینی و معنوی در سیره عملی و مواضع امام است. جعفری در مقاله «نقش امام خمینی در شکل‌گیری قطب قدرت اسلامی» (۱۳۹۵) بیان می‌دارد از مهم‌ترین راهبردهای شکل‌گیری قدرت نظام اسلامی بر اساس اندیشه‌های رهبر انقلاب اسلامی ایران، ایمان و توکل به خدا در کنار سایر مؤلفه‌های دینی و فرهنگی نظیر برادری، نفی سلطه، اهتمام به اصول و ارزش‌های فرهنگی اسلام است. علاوه بر چند اثر مذکور که ارتباط مستقیمی با موضوع این مقاله ندارند، اثری پژوهشی در زمینه استحکام انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی منتشر نشده است.

در زمینه نوآوری مقاله و اهمیت پژوهش باید اشاره شود علاوه بر پژوهش‌های ذکر شده که به موضوع این مقاله نزدیک هستند، هیچ پژوهش مستقلی در زمینه نقش قدرت ایمان در استحکام انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی منتشر نشده است و مقاله حاضر از این حیث دارای نوآوری و بداعت است و کاربست روش تحلیل مضمون برای استخراج الگوی نسبت‌سنجی بین قدرت ایمان و استحکام بخشی انقلاب اسلامی برای اولین بار انجام می‌شود. از آنجایی که امام خمینی، مانایی و استحکام انقلاب اسلامی در مراحل تکاملی آن را با قدرت ایمان و معنویت‌گرایی پیوند زده است و دوری از فرهنگ ایمانی و قدرت معنوی را یک تهدید برای انقلاب اسلامی می‌داند، اهمیت دارد پژوهش‌های مستقلی در زمینه این رابطه راهبردی در تکامل انقلاب اسلامی و استحکام ساخت درونی جمهوری اسلامی انجام شود.

۲. مبانی نظری و مفهومی

۲-۱. انقلاب

انقلاب از منشأ آشوب و مرحله‌ای از تکامل تاریخی ملت‌هاست و به تعبیر تدا اسکاچپل، تغییراتی سریع و ریشه‌ای در جامعه و طبقات اجتماعی ایجاد می‌کند (Skocpol, 1979, p. 173). براندازی و جایگزین سازی حکومت برای تبیین مفهوم انقلاب مورد استفاده قرار می‌گیرد. انقلاب پدیده‌ای انسانی است که با نوعی خشونت همراه است و به عنوان یک اصطلاح سیاسی، به تغییرات سیاسی خشونت‌آمیز مانند سرنگونی قدرتمند یک شکل منظم از دولت اشاره دارد (جمشیدپناه و قربی، ۱۴۰۲، ص. ۵۹). هانتینگتون معتقد است این تغییرات در حوزه‌های مختلف به صورت بنیادین و خشونت‌آمیز روی می‌دهد (Huntington, 1968, p. 264)؛ بنابراین انقلاب به مثابه پدیده‌ای سیاسی و اجتماعی، امری مرحله‌ای و دارای الگوهای مختلف است و با توجه به مکاتب نظری و بسترهای تاریخی هر جامعه‌ای، مراحل مختلفی برای تکامل انقلاب مدنظر است (قربی، الف ۴۰۲، ص. ۷۳). بی‌ثباتی‌های داخلی و عوامل مختلف در ساختار یک حکومت می‌تواند عامل انقلاب باشد (Coccia, 2019, P. 6)؛ زیرا عامل رشد گروه‌های مخالف و ایجاد آنومی در اجتماع و سیاست می‌شود (Gebil, 1990, p. 3)؛ لذا انقلاب هنگامی آغاز می‌شود که حکومتی که سابقاً تحت کنترل یک جامعه سیاسی حاکم قرار داشت، با یک مبارزه سازمان‌یافته تغییر می‌یابد و نظم سیاسی جدیدی حاکم می‌شود (قربی، ۱۴۰۱، صص. ۳۶-۲۸). به باور امام خمینی طرح اندیشه‌های اسلامی و مبارزه با الگوهای غیردینی عامل شکل‌گیری انسان انقلابی می‌شود و دستاورد کنشگری معترضان علیه نظام استبدادی، رشد انقلاب خواهد بود (نامخواه، ۱۳۹۴، ص. ۱۴۷). انقلاب مدنظر امام، انقلاب اسلامی است که سبب تغییر در اساس و نوع حکومت می‌شود و در ایدئولوژی غالب و رسمی کشور و خط‌مشی‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در ابعاد داخلی و خارجی دگرگونی ایجاد خواهد کرد؛ از این رو انقلاب با دیگر تحولات اجتماعی مانند کودتا، نهضت و اصلاح تفاوت دارد؛ انقلاب ماهیتی مردمی دارد؛ ولی کودتا انتقال ناگهانی و قهرآمیز قدرت از هیأت حاکم به دست گروهی دیگر از درون نظام حاکم است و رایج‌ترین آن، قیام شماری مسلح از درون نظام حاکم علیه آن و به دست گرفتن قدرت است (قوامی و استیری، ۱۴۰۰، ج ۲، صص. ۴۰۳-۴۰۲). امام خمینی تأکید دارد برای ایجاد امنیت و رهایی از شرایط انقلابی لازم است به ایمن‌سازی سامان سیاسی پرداخته شود (قربی، ج ۱۴۰۲، ص. ۱۶۰) و تأمین نیازهای جامعه و رهایی از ظلم و فشار عامل امنیت و دوری از شرایط انقلابی خواهد شد.

۲-۲. قدرت

رابرت دال تأکید دارد تصویری شهودی از قدرت برای مردم وجود دارد؛ اما تعریف دقیقی از قدرت انجام نشده است (Dahl, 2007, p. 201). به همین دلیل یکی از موضوعات مهم در حوزه فلسفه سیاسی است (Berndtson, 1970, p. 73). قدرت تعیین بخش اهداف و مصالح هر واحد سیاسی است (عبدالعلی پور، ۱۴۰۰، ص. ۱۷۳) و بر اساس اندیشه میشل فوکو، «قدرت لزوماً با ابزار خشونت آمیز اعمال نمی شود، بلکه یک سخنرانی، نوار کاست، کتاب، اندیشه و نظایر آن می توانند منابع قدرت باشند. این نمود از مظاهر قدرت که در همه سطوح جامعه پخش شده است، اگر به وحدت برسد، چنان نیرویی به وجود می آورد که هیچ ارتشی را یارای مقابله با آن نیست» (قادر زاده و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۱۰۷).

در دیدگاه غرب، قدرت ابزاری برای توانایی نفوذ در دیگران در جهت خواست های شخصی، کنترل و اعمال اراده بر افراد دیگر به منظور ایجاد رفتار مطلوب مورد نظر صاحب قدرت است. منابع قدرت در این دیدگاه کاملاً مادی هستند و به امور معنوی توجه نمی شود؛ اما در دیدگاه اسلامی، قدرت ابزاری برای خدمت به مردم در جهت تحقق اهداف جامعه اسلامی است. انسان در این دیدگاه، ذاتاً دارای ارزش است (شعبانی و پاشایی، ۱۳۹۰، ص. ۱۱۱)؛ بنابراین ارزش و فرهنگ در گفتمان اسلامی، بازتولید کننده اصلی قدرت هستند (قربی، ۱۳۹۶، ص. ۱۳۱) و اگر به مؤلفه های معنوی آن توجه شود، قدرت یکی از ابزارهای کاهش هزینه های تأمین منافع ملی محسوب می شود (قربی، ۱۴۰۲، ص. ۹۷). به باور امام خمینی قدرت به معنای احاطه تام و فراگیر خداوند بر همه موجودات و متعلق به ذات الهی است و دیگر موجودات، قدرت خود را از او می گیرند. امام با توجه به خاستگاه و انگیزه های متفاوتی که برای قدرت وجود دارد، آن را به دو نوع قدرت مشروع/ الهی و قدرت نامشروع/ شیطانی تقسیم می کند. ایشان منبع مشروعیت ساز قدرت سیاسی را قدرت خداوند می دانست. در نظر ایشان منابع قدرت انقلاب اسلامی عبارتند از: باورهای دینی، پشتیبانی مردم، آگاهی و هوشیاری آنان. ایشان قدرت را در معرض فساد و آسیب هایی مانند خودکامگی، نقد ناپذیری، غرور، سرکشی، ستم به مردم، نقض حقوق مخالفان و سلب آزادی از مردم می دانست؛ به همین دلیل همواره برای مهار قدرت، کارگزاران حکومت را به رعایت تقوا و عدالت و تمکین به قانون توجه می داد (فاضل قانع، ۱۴۰۰، ج ۸، ص. ۱۳۰). به اعتقاد امام، قدرت مطلوب در نظام سیاسی اسلامی، تأمین کننده امنیت است و ارتباط مستقیمی با استقلال و پیشرفت همه جانبه دارد؛ از این رو امنیت پایدار از تزلزل در استحکام قدرت می کاهد (قربی، ۱۳۹۶، ص. ۵۳).

۳-۲. استحکام نظام / انقلاب اسلامی

یکی از نسخه‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران برای داشتن نظامی توانمند و پویا، «استحکام ساخت درونی قدرت ملی / نظام اسلامی» است که برآمده از تجربیات انقلاب اسلامی و آموزه‌های دینی است. این رویکرد قدرت ناظر بر استحکام بنیان‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به همراه تقویت استخوان‌بندی تشکیلاتی نظام اسلامی است (جعفری و قربی، ۱۳۹۶، ص. ۸۱)؛ تا جایی که ساختارهای حکومت در برابر آسیب‌ها، تهدیدات و چالش‌ها مستحکم شوند (قربى و جمشیدیه، ۱۳۹۹، ص. ۷۸). «استحکام بخشی ساخت درونی قدرت، نظام و انقلاب اسلامی به معنای تقویت تمامی عناصر سخت‌افزاری و نرم‌افزاری قدرت درونی کشور از جمله بدیهیات اولیه برای مصون ماندن از تکانه‌ها و نوسانات بین‌المللی و همچنین لازمه‌ای اساسی برای پیشبرد کارهای مملکتی به شمار می‌رود. همان‌گونه که اتم برای حفظ ساختار خود به جرم بحرانی نیازمند است، مملکت نیز برای حفظ انسجام خود و اجرای بهینه کار ویژه‌های اساسی خود به حداقلی از انرژی و ظرفیت نیاز دارد که از آن به استحکام یافتگی ساخت درونی تعبیر می‌شود. استحکام یافتگی ساخت درونی لازمه حفظ ساختار جامعه و پایه‌ای اساسی برای کار ویژه‌های حفظ همبستگی اجتماعی، تطبیق با وضعیت متحول محیطی، دستیابی به اهداف، حل منازعه و غیره است که از آن‌ها به عنوان کار ویژه‌های اساسی نظام اجتماعی نام می‌برند» (حیدری و قربی، ۱۳۹۶، صص. ۹۱-۹۲). ساخت درونی نظام متشکل از اجزاء و واحدهای به هم پیوسته‌ای است که برآیند افزایش توان هر یک از این واحدها می‌تواند منجر به تقویت مقوله اقتدار ملی در کشور شود. اجزای ساخت درونی قدرت در حوزه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و توانمندی‌های داخلی قابل تعریف است (حیدری و قربی، ۱۳۹۶، صص. ۹۲-۹۳). لاجرم استحکام مدنظر در گفتمان انقلاب اسلامی به معنای توانمندی ساختارهای حکومت در برابر چالش‌های درونی و تهدیدات بیرونی است (جعفری و قربی، ۱۳۹۶؛ ۱۳۹۷).

۱۸۳

۳. روش پژوهش

در روش کیفی، پژوهشگر تلاش می‌کند تا با استفاده نظام‌مند و منظم از داده‌های اسنادی به کشف، استخراج، طبقه‌بندی و ارزیابی مطالب مرتبط با موضوع پژوهش خود اقدام نماید (صادقی فسایی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴، صص. ۶۵-۶۹). مقاله حاضر در حوزه پژوهش اسنادی قرار دارد و از نوع مطالعات کیفی و اکتشافی است. برای تبیین دیدگاه امام خمینی در زمینه نقش قدرت ایمان در استحکام انقلاب اسلامی از مطالعات کتابخانه‌ای و فیش‌برداری متن استفاده شده است و برای استخراج الگوی نسبت بین «قدرت ایمان» و «استحکام

انقلاب»، روش تحلیل مضمون انتخاب شد. تحلیل مضمون تحلیل تفسیری داده‌های متنی، گرافیکی یا صوتی / تصویری به همراه طیفی از توصیف تا ساختمان نظریه را پوشش می‌دهد (Rutten, 2021). هر سنت روش‌شناختی مانند تحلیل مضمون دارای تأکیدات تحقیقی و ابزارهای خاص خود برای تجزیه و تحلیل است که می‌تواند شامل: رویکردهای خاص برای کد نویسی، یادداشت نویسی و محصولات نهایی مانند نمودارها، ماتریس‌ها و گزارش‌های فشرده باشد (Mihas, 2023). برای تحلیل این مضامین، لازم است مراحل زیر طی شوند:

۱-۳. آشنایی، تحویل متن و کدگذاری اولیه

پژوهشگران کیفی به‌طور اختصاصی بر «کدها»، «کدگذاری» و «چگونگی ایفای نقش آن‌ها در فرایندهای تحلیل یافته‌های کیفی» تمرکز دارند (سالدانیا، ۱۳۹۴). اینجا مرحله‌ای است که داده‌ها به متن رونویسی می‌شوند. در این مرحله، باید تصمیم گرفته شود که چه چیزی کد نویسی شود، چه چیزی به کار گرفته شود و کدام کدها محتوای پژوهش را به بهترین شکل نشان می‌دهند. در این بخش باید تأکید و اهداف موضوع در نظر گرفته شوند (Villegas, 2024).

۲-۳. تبدیل مضامین پایه به مضامین فراگیر

واژه «مضمون» به‌طور ضمنی و تا حدی، مبین «تکرار» است. به‌طور معمول، تکرار به معنی مشاهده و ظاهر شدن در دو یا چند مورد در متن است. مضامین باید از یکدیگر متمایز باشد. باوجوداینکه همپوشانی در میان مضامین تا حدودی اجتناب‌ناپذیر است؛ اما اگر مرز کاملاً مشخص و تعریف‌شده‌ای میان مضامین مختلف وجود نداشته باشد نمی‌توان درک درستی از تحلیل‌ها و تفسیرها عرضه کرد (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۱۶۱).

۱۸۴

۳-۳. کشف و توصیف شبکه مضامین

مرحله ماقبل آخر، بررسی نام دسته‌ها و موضوعات برای وضوح و دقت است. هنگامی که تمام داده‌ها پردازش، دسته‌بندی، تجزیه و تحلیل شدند، نوبت به ایجاد متن پژوهشی نهایی می‌رسد (Stolle, 2022). پژوهشگر باید «تم‌ها را تعریف کند». شکل و الگوی شماتیک، یک نقشه موضوعی نهایی است که روابط بین موضوعات را نشان می‌دهد (Maguire & Delahunt, 2017, p. 3351).

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

۴-۱. داده‌کاوی و استخراج داده‌های کیفی

۴-۱-۱. تحویل متن

در مرحله اول، کلیدواژه‌های قدرت، قدرت ایمان، قدرت معنوی، قدرت روحی و قدرت الهی در نسبت با نظام اسلامی و انقلاب اسلامی در صحیفه امام خمینی مورد بررسی قرار گرفتند و برای سهولت در نسبت سنجی قدرت ایمان، انقلاب اسلامی و استحکام، از نرم‌افزار صحیفه امام بهره گرفته شد و عبارت‌هایی که در آن‌ها واژه‌های قدرت، استحکام و انقلاب بود، استخراج شد. با توجه به رویکرد توصیفی و تحلیلی، واحد تحلیل در این پژوهش، عبارت و پاراگراف بوده است. از هر واحد تحلیل، یک الی چند مضمون پایه استخراج گردید.

جدول شماره ۱. نمونه‌ای از تبدیل متن اولیه به مضامین پایه‌ای

مضمون پایه	منبع	متن	
قدرت ایمان عامل برتری مردم در انقلاب بوده است.	امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۵، ص ۵۷	قدرت ملت یعنی قدرت مشت بر تانک غلبه کرد. قدرت دین، قدرت ایمان غلبه کرد بر تانک و توپ. این قدرت قدرت الهی است... غلبه کرد بر تانک‌ها و بر توپ‌ها و بر مسلسل‌ها و اینها.	۱
قدرت الهی و ایمان از قدرت‌های مادی برتر است.			
قدرت ایمان و معنویت عامل برتری انقلاب اسلامی در برابر دشمنان اسلام بود.			
قدرت ایمان عامل پیروزی انقلاب اسلامی بود.	امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص ۱۷۷	این قدرت ایمان ملت و قوه اسلام بود که بر ظلم و استبداد و استعمار غلبه کرد. امیدوارم دیگر ملل نیز از این طریق به ما متصل شوند.	۲
قدرت ایمان در روند انقلاب اسلامی قابلیت الهام بخشی برای ملت‌های دیگر را دارد.			
قدرت اسلام و ایمان عامل پیروزی مردم ایران در روند انقلاب اسلامی بود.	امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص ۲۹۳	ملت ما، ملت غیور ایران تاب نیاورد و همه باهم، با قدرت اسلام، با قدرت ایمان قیام کردند، و با قدرت ایمان پیش بردند... برگردید به اسلام. آن چیزی که به درد شما و به درد همه ما می‌خورد، اسلام و حقایق اسلام است. اسلام کافل همه جهات ما هست؛ دنیا را درست می‌کند، آخرت را درست می‌کند؛ سعادتمند می‌کند شما را.	۳
قدرت اسلام و ایمان برای تحقق اهداف ملت انقلابی ایران کافی است.			
قدرت ایمان و اسلام تأمین کننده نیازهای دنیوی اخروی ملت خواهد بود.			

متن	منبع	مضمون پایه
۴	امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۹۲	پیروزی ملت ایران در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی ناشی از قدرت اسلامی بود. قدرت ایمان لازمه تعالی انقلاب اسلامی و پیروزی ملت ایران بود. قدرت ایمان عامل ایستادگی در برابر قدرت‌های شیطانی بود. پیروزی انقلاب اسلامی بر اساس ایمان بود.
۵	امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، صص. ۱۷۰-۱۶۹	قدرت ناشی از ایمان و عقیده عامل برتری امت اسلامی در برابر دشمنان بوده است. پیروزی و سعادت امت اسلامی در گرو اتحاد داخلی و قدرت معنویت است. اعتماد به وعده‌ای الهی و قدرت ایمان عامل پیروزی انقلاب اسلامی در برابر دشمنان خارجی و قدرت‌های جهانی خواهد شد.

۲-۴. تبدیل کدگذاری اولیه به مضامین فراگیر

بعد از کدگذاری اولیه و استخراج مضامین پایه از بیانات امام خمینی در زمینه اهمیت قدرت ایمان و معنویت در استحکام انقلاب اسلامی، در این مرحله، کدها و مضامین پرتکرار اولیه به مضامین فراگیر تبدیل می‌شوند. به دلیل حجم بالای کدها در مرحله دوم، گزیده‌ای این فرایند در جدول زیر نمایش داده می‌شود.

جدول شماره ۲. نمونه‌ای از تبدیل مضامین پایه به مضامین فراگیر

ردیف	مضامین پایه	مضامین فراگیر
۱	قدرت ایمان عامل برتری مردم در انقلاب بوده است.	ایمان عامل پیروزی و استحکام بخش انقلاب اسلامی عامل برتر ساز
۲	قدرت الهی و ایمان از قدرت‌های مادی برتر است	
۳	قدرت ایمان و معنویت عامل برتری انقلاب اسلامی در برابر دشمنان اسلام بود.	
۴	قدرت ایمان عامل پیروزی انقلاب اسلامی بود.	
۵	قدرت اسلام و ایمان عامل پیروزی مردم ایران در روند انقلاب اسلامی بود.	
۶	پیروزی انقلاب اسلامی بر اساس ایمان بود.	
۷	اعتماد به وعده‌ای الهی و قدرت ایمان عامل پیروزی انقلاب اسلامی در برابر دشمنان خارجی و قدرت‌های جهانی خواهد شد.	
۸	پیروزی ملت ایران در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی ناشی از قدرت اسلامی بود.	
۹	قدرت ایمان لازمه تعالی انقلاب اسلامی و پیروزی ملت ایران بود.	
۱۰	قدرت ایمان در روند انقلاب اسلامی قابلیت الهام بخشی برای ملت‌های دیگر را دارد.	تأمین کننده منافع تأمین کننده
۱۱	قدرت ناشی از ایمان و عقیده عامل برتری امت اسلامی در برابر دشمنان بوده است.	
۱۲	قدرت ایمان و اسلام تأمین کننده نیازهای دنیوی اخروی ملت خواهد بود.	
۱۳	قدرت اسلام و ایمان برای تحقق اهداف ملت انقلابی کافی است.	تعالی بخش امت اسلامی قدرت ایمان لازمه تعالی امت اسلامی در برابر دشمنان
۱۴	قدرت ایمان عامل ایستادگی در برابر قدرت‌های شیطانی بود.	
۱۵	پیروزی و سعادت امت اسلامی در گرو اتحاد داخلی و قدرت معنویت است.	

۳-۴. کشف و توصیف شبکه مضامین

استخراج کدهای اولیه و تبدیل مضامین پایه به مضامین فراگیر در زمینه نسبت قدرت ایمان و استحکام انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی نشان داد قدرت ایمان و معنویت عامل اقتدار امت و تأمین‌کننده منافع ملت ایران است. شبکه مضامین استخراج‌شده در اندیشه امام نشان می‌دهد قدرت ایمان از طریق مؤلفه‌های زیر عامل استحکام نظام و انقلاب اسلامی خواهد شد:

۳-۴-۱. تفوق قدرت معنویت بر ابعاد مادی قدرت

بر اساس نظریه دو فطرت امام خمینی می‌توان مقوله قدرت را در دو پارادایم قدرت معنوی و مادی تقسیم نمود. به‌طور طبیعی میان دین و قدرت در سطوح مختلف معنوی، اجتماعی و سیاسی پیوند برقرار است. امام برای مبارزه با رژیم پهلوی با تکیه بر قدرت معنوی دین، به احیای هویت مقاومت اسلامی پرداخت. همسویی ایدئولوژی اسلامی با هویت مقاومت، قدرت معنوی دین را به قدرت اجتماعی مبدل نمود. به کارگیری نمادها و نهادهای مذهب تشیع، مناسب‌ترین بستر را برای شکل‌دهی کش‌های انقلابی فراهم ساخت و قدرت اجتماعی دین را به قدرت سیاسی ارتقا داد. قدرت سیاسی دین با مداخله در قدرت حاکم، حاکمیت پهلوی دوم را به انفعال و سقوط کشاند (نورانی و مقدس، ۱۴۰۲، ص. ۲۱). امام باور داشت دشمنان انقلاب اسلامی دارای قدرت‌های مادی فراوانی هستند و از توانمندی نظامی و تسلیحاتی برخوردارند؛ اما قدرت ایمان و تکیه بر وعده‌های الهی، عامل برتری این قدرت نسبت به ابزارهای مادی قدرت غربی است. در یکی از بیانات امام خمینی اشاره شده است: «قدرت ملت یعنی قدرت مشت بر تانک غلبه کرد. قدرت دین، قدرت ایمان غلبه کرد بر تانک و توپ. این قدرت قدرت الهی است. قدرت الهی با همین مشت‌ها غلبه کرد بر تانک‌ها و بر توپ‌ها و بر مسلسل‌ها و اینها» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۵، ص. ۵۷) در عبارتی دیگر اشاره می‌کند: «ملت ما دست خالی بود؛ تفنگ هم نداشت، هیچ نداشت! لکن قدرت ایمان بود، قدرت خدا بود. این تعجب ندارد که خدای تبارک و تعالی مقدر بفرماید یک ملتی که هیچ ندارد، هیچ سلاح ندارد، همین سلاح ایمان دارد، بر همه قدرتها غلبه بکند» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۳۰). بر اساس چنین بینش و شیوه سیاسی بود که امام خمینی توانست قشرها و گروه‌های مختلف را مدیریت کند و در مقابل آسیب‌ها و چالش‌های داخلی و خارجی، انقلاب اسلامی را استحکام ببخشد؛ به گونه‌ای که خیلی از نظریه‌پردازان و استراتژیست‌ها به الگوگیری از روش امام خمینی پرداختند (قربانی، ۱۳۹۴، ص. ۶۹).

۳-۴-۲. حفظ نظام اسلامی

حفظ نظام، ضرورت نگهداری اساس دین، ساختار و نظم اجتماعی مسلمانان و نظام جمهوری اسلامی ایران. حفظ نظام؛ سامان‌دادن و نگهداری و بقای ساختار عام و کلان اجتماعی یا بخشی از آن است. امام حفظ نظام را در سه سطح به کار برده است: نظام عام و کلان اجتماعی، نظام و اساس اسلام و خرده نظام به‌ویژه نظام سیاسی، یعنی جمهوری اسلامی ایران. امام افزون بر تأکید بر اهمیت حفظ نظام کلان اجتماعی در اسلام و حرمت اخلال در آن، این حکم را به‌عنوان یک قاعده و دلیل عام در مسائلی چند از جمله در استدلال و تأکید بر لزوم وجود حکومت اسلامی به کار برده است و بارها بر ضرورت حفظ نظام در معنای خاص آن، یعنی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران تأکید ورزیده، آن را از مهم‌ترین واجبات دینی، عقلی و شرعی شمرده و در فرض تلازم حفظ اصل اسلام با حفظ نظام اسلامی، حفظ نظام را مهم‌ترین فریضه اسلامی دانسته است» (مرتضوی، ۱۴۰۰، ج ۴، ص. ۴۷۷). بر اساس بیانات ایشان، نظام اسلامی برای جلوگیری از فروپاشی و تضعیف قدرت درونی، لازم است نسبت به دور شدن از قرآن و تعالیم اسلامی هوشیار باشد و رعایت نظم اسلامی عامل پایداری حکومت‌های دینی خواهد بود (قربی، ۱۳۹۳، ص. ۳۱). نظام اسلامی برای پایداری و استحکام به ایمان و معنویت نیاز دارد و به اعتقاد امام، حراست و پاسداشت نظام اسلامی نیازمند قدرت ایمان است. در رابطه قدرت ایمان و حفظ نظام انقلابی/اسلامی باید اشاره کرد این قدرت تضمین‌گر استقلال سیاسی، آزادی و تکامل جامعه و نظام خواهد بود (امام خمینی، ج ۱۷، صص. ۳۷۷-۳۷۸). البته برای حفظ نظام لازم است امنیت در عرصه‌های مختلف تأمین شود و ضمن مدیریت انحرافات عقیدتی و فرهنگی، بازگشت به هویت اصیل اسلامی مورد توجه قرار گیرد. امام باور داشت هویت اسلامی و ترویج مؤلفه‌های دینی و فرهنگی آن می‌تواند استحکام‌بخش حکومت باشد. با توجه به این مسئله، سیاست‌گذاری مبتنی بر فرهنگ دینی و منطبق با اسلام را توصیه می‌کرد (قربی، ۱۴۰۰، صص. ۳۱۳-۳۰۷).

۳-۴-۳. کارآمد سازی و غلبه نظام سیاسی در برابر آسیب‌ها

نظام‌های اجتماعی و سیاسی با مشکلات مختلفی مواجه هستند و علاوه بر موانع داخلی، برخی کارشکنی نظام اسلامی تلاش دارند تا با سیاست‌های خود بر آسیب‌ها نظام اسلامی بیفزایند. در برابر این موانع داخلی و خارجی، قدرت ایمان می‌تواند غلبه‌گر بر مشکلات باشد و به تعبیر امام «شما از هیچ چیز نترسید که با قدرت ایمان بر همه مشکلات ان شاء الله غلبه خواهد شد» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۱۲).

۳-۴-۴. اقتدار بخشی نظام/انقلاب اسلامی از طریق پیوند توأمان ایمان و تعاون

برای پیروزی و استحکام انقلاب اسلامی، نیاز است جامعه به حفظ ایمان پردازد و از طریق تحول ایمانی، حس تعاون و وحدت کلمه ایجاد شود و دستاورد این روحیه معنوی، استمرار نهضت ملت انقلاب خواهد بود (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۴۷) در یکی از بیانات امام اشاره شده است: «ملت ما هیچ نداشت جز قوت ایمان و اراده آهنین. با وحدت کلمه و قدرت ایمان، ما بر ابرقدرت‌ها غلبه کردیم و آنها را به عقب راندیم» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، صص. ۴۶۷-۴۶۶).

۳-۴-۵. پاسخگویی نیاز عمومی به رفاه و سعادت

نظام اسلامی به سمت آزادی، رفاه و سعادت مادی حرکت می‌نماید و برای رفع مشکلات در مسیر تکامل انقلاب اسلامی، نیاز است جامعه با قدرت ایمان، به‌سوی آرمان‌های انقلاب گام بردارد و بدون هراس از کارشکنی دشمنان اسلامی، بر قدرت اسلامی برای تأمین و پاسخگویی به نیاز رفاه، آبادانی مادی و معنوی تأکید نمایند (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۶۰).

۳-۴-۶. توسعه کیفی قوای نظام اسلامی

استعداد و قوای کفر از هر ابزار قدرت مادی برای نابودی نظام اسلامی و انقلاب اسلامی بهره خواهد گرفت؛ اما برای مهار ترندهای دشمنان انقلاب، لازم است قوای معنوی در جامعه تقویت شود و با قدرت ایمان، بر کنشگری قوای طاغوتی غلبه خواهد شد. در یکی از بیانات امام به این موضوع چنین اشاره شده است:

ما مسلمین باید با قدرت اسلام اسلام را پیش ببریم. باید با قوای کفر به قدرت اسلامی مبارزه کنیم و دست تبهکاران را از ممالک خودمان دور کنیم. اگر وحدت کلمه اسلامی بود و اگر دولتها و ملتهای اسلام به هم پیوسته بودند، معنا نداشت که قریب یک میلیارد جمعیت مسلمین زیر دست قدرتها باشد. اگر این قدرت، قدرت بزرگ الهی مُنْضَم بشود به قدرت ایمان و همه با هم برادرانه در راه اسلام قدم بردارند، هیچ قدرتی بر آنها غلبه نخواهد کرد (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۶۶).

۳-۴-۷. تحصیل اهداف انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران دارای اهداف، آرمان و ایدئال‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بود (شایگان، ۱۳۸۱، صص. ۱۲۴-۹۵) و امام خمینی تأکید داشت برای تحقق این اهداف لازم است از ایمان و معنویت دور نشد و تحصیل اهداف و حراست از آن‌ها نیازمند قدرت معنوی

در سطح داخلی و خارجی است. بر اساس سخنان امام:

نهضت را رساندید به اینجا و یک امر اعجازی را، معجزه‌آمیزی را، محقق کردید و قدرت بزرگی را شکستید، همین قدرت ایمان باید باز هم محفوظ بماند. اگر چنانچه بخواهید روی آن مقصدی که شما از اول آمدید و اسلام را خواستید، جمهوری اسلام را خواستید، اگر بخواهید که جمهوری اسلامی به همه معنا که دارد، با همه محتوا که دارد، در خارج تحقق پیدا بکند، باید که از حالا به بعد هم همان ایمان را، همان قدرت ایمان را، حفظ کنید (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۸، ص. ۲۰۸).

۶-۳-۸. الهام بخشی آرمان‌های انقلابی و اسلامی

الهام بخشی انقلاب اسلامی و به تبع آن جمهوری اسلامی ایران اشاره به گزینش سیاست‌های مسالمت‌آمیز و نرم‌افزاری دارد که مترصد ترویج و اشاعه ارزش‌ها، مبانی و اهداف انقلاب اسلامی و جامعه ایرانی در کشورهای منطقه و جهان اسلام است و ارتباط معناداری با قدرت نرم نظام اسلامی دارد. توسعه دانایی محور، ارزش‌ها و مبانی اسلامی، سبک زندگی معنوی، معارف اسلام، هویت دینی و ملی توانمندی و ظرفیت قدرت نرم انقلاب اسلامی در جهان اسلام را ارتقا می‌دهند (قربی، الف ۱۳۹۴، ص. ۸۵). التفات به افق جهانی انقلاب اسلامی در منظومه فکری رهبر انقلاب اسلامی از جایگاه راهبردی برخوردار است که در سیر تکوین، تحقق و روند تکامل آن حائز اهمیت است. برخی ادله جهانی‌سازی در اندیشه امام خمینی عبارت از «فطری بودن پیام انقلاب اسلامی»، «اصل مسئولیت متقابل انسانی»، «الزامات تکلیفی فرازمانی و فرا مکانی بودن اندیشه توحیدی»، «تقابل دائمی حق و باطل»، «اصل جهاد» و «مهدویت» هستند (بهمنی و توکلی، ۱۴۰۳، ص. ۱۵).

ارزش‌های انقلاب اسلامی بر اساس اندیشه امام خمینی ظرفیت الهام بخشی و توسعه در جوامع اسلامی را دارا هستند. الگوسازی نهضت اسلامی و تعالی تمدنی انقلاب اسلامی برآمده از قدرت ایمان است و بر اساس الگوی ایمانی روابط قدرت در انقلاب اسلامی، نهضت ملت ایران استحکام یافته و می‌تواند عامل خیزش امت اسلامی علیه نظام‌های سیاسی فاسد باشد. به تعبیر امام خمینی: «ملت‌های مستضعف ببینند که ایران با دست خالی و با قدرت ایمان و با وحدت کلمه تمسک به اسلام، در مقابل قدرت‌های بزرگ ایستاد و قدرت‌های بزرگ را شکست داد. سایر اقشار ملت‌ها به این رمز اسلامی، به این رمز ایمانی، اقتدا کنند» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۲۹۲)؛ در جایی دیگر نسبت به رابطه قدرت ایمان و الگوشدگی انقلاب اسلامی بیان می‌کند: «قدرت اسلام با تأیید خداوند تعالی موجب شد که ما با دست خالی

بر قدرت‌های بزرگ غالب شویم. و من امیدوارم این نهضت ایران الگویی باشد برای سایر ملت‌های مستضعف» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۹، ص. ۱۱۵).

۶-۳-۹. مقاومت

ایده مقاومت از ارکان اندیشه سیاسی امام ریشه در سیره پیامبر (ص) و قیام امام حسین (ع) دارد و مؤلفه‌های آن عبارت از ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی، روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی است. مقاومت در گفتمان انقلاب اسلامی شامل مرزبندی دقیق، شفاف و آشتی‌ناپذیر با دشمنان انقلاب اسلامی و مکتب اسلام است (قربانی و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۱۵)؛ بنابراین آزادی و خودکفایی مبتنی بر هویت ملی و استکبارستیزی برای پیشبرد سیاست‌های انقلاب اسلامی مدنظر امام بوده است (شریعت و قلی‌پور، ۱۴۰۱، ص. ۱). دکرین مقاومت مبتنی بر ایمان اسلامی در منظومه فکری امام در سطح استراتژیک، «باور عمیق به اثربخشی مقاومت، دشمن‌شناسی و تنظیم کیفیت رفتار با آن دو قاعده اصلی محسوب می‌شود و در سطح عملیاتی، جبهه‌سازی و مردمی کردن مبارزات و ایجاد بازدارندگی در همه عرصه‌ها مدنظر است» (منتظری و سلمانیان، ۱۴۰۱، ص. ۷) در برابر دشمنان اسلام و نظام انقلابی، به قدرت نیاز است و برخلاف تصورات مکاتب فکری مادی‌گرا، نظام اسلامی برای موفقیت در برابر دشمنان خود، علاوه بر ابزارها و منابع مادی قدرت، به قدرت معنویت نیاز دارد و بر اساس الگوی ایمانی انقلاب اسلامی، می‌توان در برابر بازیگران سیاسی مخالف انقلاب اسلامی ایستادگی و مقاومت کرد. شکستن سدهای وابستگی و ایجاد استقلال پایدار در برابر کشورهای استعمارگر، تحصیل ایمان حقیقی است و به فرمایش امام، قدرت منبعث از ایمان عامل نگهداری انقلاب اسلامی و شکست دشمنان خواهد بود. لاجرم، مقاومت در برابر زیاده‌خواهی دشمنان به معنویت و حفظ ایمان نیاز دارد. به تعبیر ایشان:

تا این قدرت ایمان هست. شما أنتم الأعلون. تا این قدرت ایمان را حفظ کردید، شما بالاترین موجودات هستید. کوشش کنید ایمان را تحصیل کنید و ایمان را نگه دارید. یک جلوه ایمان این سد بزرگ را شکست و دست اجانب را، قدرتهای بزرگ را، کوتاه کرد. ایمان بود که در صدر اسلام دو امپراتوری بزرگ را کوبید در هم؛ و الا قدرت مادی نبود در کار... قدرت ایمان بود که این کار را کرد؛ و شما دیدید که قدرت ایمان هم در ایران همین کار را کرد. تحول روحی که پیدا شد در ملت ما بالاتر از این شکستن سد بود (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۸، صص. ۱۶۷-۱۶۶).

۶-۳-۱۰. تسهیل‌گر بسیج اجتماعی برای روند استحکام نظام سیاسی

علاوه بر ساختارها، عوامل کارگزاری شامل رهبران و به‌خصوص توده‌های مردم سهم زیادی در پیروزی انقلاب اسلامی داشته‌اند (کشاوری شکری و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۵۱) و برای استمرار انقلاب اسلامی به حضور عموم جامعه و بسیج آن‌ها برای استحکام بخشی به نظام انقلابی نیاز است. در گفتمان انقلاب اسلامی، بسیج عمومی نوعی «آمادگی برای دفاع از اسلام و کشور اسلامی» (مزینانی، ۱۴۰۰، ج ۲، ص. ۶۳۲) است؛ به عبارتی بسیج عمومی یک فراخوان عمومی و سازمان‌دهی آن در جهت رفع مشکلات است و به معنای سامان دادن نیروها و تمامی سازوکارهای یک نظام است. در اندیشه امام، بسیج عمومی در معنای همکاری برای ساختن کشور به کار رفته است. ایشان خاستگاه بسیج را در رسالت پیامبران و اصل اسلام می‌دانست و با الگوگیری از صدر اسلام، توانست با ایجاد بسیج فکری و عملی مردم در سه مقطع نهضت اسلامی، حفظ انقلاب و جنگ تحمیلی با بحران‌های پیش روی جامعه مقابله کند.

امام اگرچه مهم‌ترین کارکرد بسیج را حفظ انقلاب می‌دانست؛ اما در عین حال کارکردهای دیگری مانند کارکرد سیاسی و فرهنگی، کارکرد اقتصادی و کارکرد نظامی برای آن قائل بود. امام بسیج مردمی در جهت حمایت از انقلاب را نه در یک نهاد حکومتی که بسیار فراتر از آن جستجو می‌کرد (حسینخانی، ۱۴۰۰، ج ۴، ص. ۶۲۷) و باور داشت برای پیروزی و استمرار نهضت اسلامی، نیازمند بسیج عموم جامعه برای تحقق اهداف و آرمان‌هاست و قدرت اسلام عامل بسیج امت اسلامی در برابر نظام‌های فاسد و قدرت‌های مادی است؛ به همین دلیل امام بیان می‌کند:

این قدرت ملیت نیست؛ این قدرت ایمان است، این قدرت اسلام است. خلط نکنند، اشتباه نکنند. این اسلام است که غلبه کرد بر ابرقدرتها؛ این اسلام است که فرزندان آن به شهادت راغب هستند؛ این قوه ایمان است که مردم را سرتاسر ایران بسیج کرد. این دست غیبی الهی بود که مردم ایران را - سرتاسر - از بچه دبستانی تا پیرمرد بیمارستانی، با هم هم صدا و با هم هم مقصد کرد. این هیچ جبهه‌ای نمی‌تواند این کار را بکند؛ هیچ بشری قادر نیست که همچو بسیجی بکند؛ هیچ ملتی نمی‌تواند این طور بسیج بشود. قدرت ایمان، قوه اسلام، قدرت معنوی ملت، این پیروزی را به ما ارزانی داشت (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۶۱).

با توجه به محدودیت مقاله در پردازش مطالب کیفی، برخی از تأثیرات قدرت ایمان در استحکام انقلاب اسلامی مبتنی بر داده‌های استخراج شده از صحیفه امام در جدول (۳) نمایش داده شده است.

جدول شماره ۳. مضامین راهبردی نقش قدرت ایمان در استحکام انقلاب/نظام اسلامی
در اندیشه امام خمینی

ردیف	مؤلفه	منبع
۱	جلوگیری از بن‌بست رسیدن نهضت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۶، ص. ۲۶۹)
۲	ایجاد اطمینان خاطر در برابر دشمنان اسلام	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۶، ص. ۲۶۹)
۳	ترویج فرهنگ شهادت برای حفظ نظام اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۷، صص. ۳۷۷-۳۷۸)
۴	عامل تکامل انسان و نظام اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۷، صص. ۳۷۷-۸۷)
۵	تسهیل گر آزادی و استقلال نظام انقلابی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۷، صص. ۳۷۷-۳۷۸)
۶	سنت الهی برتری قدرت‌های معنوی بر قدرت‌های مادی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۵، ص. ۵۷)
۷	لازمه پیشرفت جامعه و انسان در روند تکاملی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۱۷۷)
۸	غلبه گر بر استعمار خارجی و استبداد داخلی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۱۷۷)
۹	ایجادگر وحدت عمومی برای تحقق پیروزی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۲۸)
۱۰	عامل تحول روحی برای تعالی نهضت انقلابی امت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۲۹)
۱۱	غلبه بر فساد سیاسی و نظام‌های سیاسی فاسد	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۲۹)
۱۲	بستر ساز نو سازی و پیشرفت اجتماع	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۴۴)
۱۳	کفایت برای رشد/سعادت مادی و معنوی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۹۳)
۱۴	غلبه بر مشکلات داخلی نظام اسلامی با وجود دشمنی‌ها	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۹۶)
۱۵	عامل عزت و دور کردن ملت از ذلت و تباهی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۹۶)
۱۶	جلوگیری از ظلم، خیانت و جنایت در جامعه/ نظام اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۲۹۶)

ردیف	مؤلفه	منبع
۱۷	پاسداری از ارزش‌های متعالی و حراست از آن‌ها	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، صص. ۳۱۱-۳۱۲)
۱۸	درونی‌سازی ارزش‌های مقاومت و ایستادگی در برابر دشمنان اسلام و نهضت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، صص. ۳۴۶-۳۴۷)
۱۹	ایجاد تحول روحی برای تعاون و همیاری برای حفظ نهضت در برابر دشمنان	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۴۷)
۲۰	وحدت‌ساز و مانع شکست نهضت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، ص. ۳۹۲)
۲۱	عقب‌راندن دشمنان از منافع (استقلال و آزاد) امت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، صص. ۴۶۶-۴۶۷)
۲۲	جلوگیری از تفرقه و اختلاف در مسیر اهداف انقلاب اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۷۰)
۲۳	فرهنگ‌سازی ایثار و شهادت برای غلبه بر دشمنان اسلام	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۷۰)
۲۴	نشان دادن صراط مستقیم برای گام نهادن در مسیر اسلام	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۲۲۷)
۲۵	قطع ید استعمارگران جهانی از منافع امت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۲۴۱)
۲۶	راسخ کردن امت اسلامی برای ایستادگی در برابر دشمنان انقلاب و نظام اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۲۴۱)
۲۷	ایجاد گر رفاه و سعادت برای جامعه انقلابی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۶۰)
۲۸	شهادت‌طلبی و جلوگیری از انحراف امت از مسیر اصیل اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶، صص. ۵۱۵-۵۱۶)
۲۹	جلوگیری از نتیجه گرفتن دشمنان از توطئه‌آفرینی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۲۷)
۳۰	جلوگیری از ضعف و سستی استعدادها و نظامی در برابر دشمنان نظام اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۱۲۷)
۳۱	مبارزه با قوای کفر برای پیروزی قوای اسلامی و توانمندی نظام اسلامی در عرصه جهانی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۶۶)

ردیف	مؤلفه	منبع
۳۲	عامل الهام بخش و توسعه انقلاب اسلامی در جامعه جهانی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۷، ص. ۲۹۲)
۳۳	جلوگیری از عدم تحقق مصالح اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۹، ص. ۲۴)
۳۴	ابطال باطل و احقاق حق و خاتمه دادن به دروغ پردازی ها و فتنه انگیزی های مخالفین با اسلام و نهضت مقدس اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۹، ص. ۱۰۷)
۳۵	جلوگیری از هراس و ارعاب جامعه و امت اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۹، ص. ۱۴۱)
۳۶	انتظام برای حفظ مال و جان مردم	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۹، ص. ۱۴۱)
۳۷	آمادگی روحی امت برای مقابله با دشمنان مجهز به سلاح های مختلف مادی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۲، ص. ۲۴۲)
۳۸	خوف و هراس نداشتن جامعه از محاصره سیاسی، نظامی و اقتصادی دشمنان انقلاب اسلامی	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۲، ص. ۲۴۳)
۳۹	جلوگیری از نتیجه بخش شدن فعالیت های روانی دشمنان نظام	(امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۶، صص. ۹۱-۹۰)

در شکل (۱) الگوی شماتیک نقش قدرت ایمان در استحکام نظام اسلامی/انقلاب اسلامی براساس اندیشه امام خمینی ترسیم شده است.

۱۹۶

نتیجه گیری

این مقاله تلاشی بود برای بررسی نقش قدرت ایمان در استحکام انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی و استخراج کدها از صحیفه امام نشان می دهند شکل گیری، استحکام و توسعه انقلاب اسلامی به قدرت ایمان، معنویت و قوه اسلامی نیاز دارد و بدون چهره معنوی قدرت، انقلاب اسلامی قابلیت الهام بخشی و توسعه معارف در جامعه جهانی را نخواهد داشت و در برابر قدرت های مادی جهانی با مشکلاتی مواجه خواهد گردید. قدرت در اندیشه امام دارای دو بُعد شیطانی و اسلامی است و امت اسلامی برای مقابله با مظاهر مادی قدرت های استکباری، به قدرت ایمان نیاز دارد و این بُعد روحانی و نرم افزاری از قدرت عامل پیروزی انقلاب اسلامی

در جامعه ایرانی بود و استحکام بخشی به انقلاب اسلامی نیازمند درونی سازی و باور به قدرت ایمان و معنویت اسلامی دارد. قدرت ایمان می تواند جامعه و نظام اسلامی را در برابر چالش های درونی و تهدیدات بیرونی ایمن سازد و بسترهای مقابله با هراس افکنی دشمنان را فراهم آورد. در بُعد داخلی، قدرت ایمان عامل پیروزی و موفقیت در زمینه مهار فساد و تباهی، رستگاری مادی و معنوی، نوسازی جامعه، پیشرفت اقتصادی، قدرت افزایی امت در برابر کارشکنی دشمنان و تعالی اهداف انقلاب اسلامی خواهد شد و بعد از قوت یابی نظام و ساختار درونی قدرت انقلاب اسلامی، بسترهای تقویت قوای انقلاب اسلامی در بُعد خارجی را فراهم می آورد.

امام خمینی تأکید دارد با قدرت ایمان و توجه به سنت های الهی می توان به الهام بخشی و توسعه ارزش های انقلاب اسلامی در جوامع بیرونی پرداخت و یک نظام مستحکم در برابر دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی را شکل داد. قدرت ایمان، عامل شکل گیری اراده مستحکم و عنایت خالق یکتا به جامعه خواهد بود و این سنت الهی، مانع شکنندگی قدرت امت اسلامی در برابر قدرت های مجهز خارجی و مخالف نظام های اسلامی خواهد بود و رهبر انقلاب بارها در سخنرانی های خود با ذکر مثال رژیم پهلوی و همراهی قدرت های جهانی از وی در برابر اراده ملت و قوه ایمانی آن ها اشاره می کرد که پیروزی نهایی با ایمان و معنویت ملت ایران بود و تجربه جنگ تحمیلی نشان داد قدرت ایمانی انقلاب اسلامی توانست بر تجهیزات و قوای مادی کشورهای استعمارگر حامی رژیم بعثی عراق پیروز گردد. بر اساس اندیشه امام، قدرت ایمان در روند استحکام انقلاب اسلامی نقشی راهبردی دارد و از طریق ایجاد برتری نسبت به قدرت های مادی، حفظ نظام اسلامی، رفع مشکلات مادی جامعه و نظام سیاسی، توسعه حس تعاون، بستر سازی رفاه و سعادت جمعی، توسعه کیفی قوای نظام اسلامی در برابر قوای کفر، کمک رسانی به تحصیل اهداف انقلاب اسلامی، الهام بخشی آرمان های انقلابی و اسلامی، ایجاد مقاومت در برابر قدرت های استعماری، بسیج عمومی و... برای استحکام نهضت اسلامی و انقلاب اسلامی ایران نقش حیاتی دارد و بی توجهی به آن ها، عامل شکنندگی قدرت معنوی نهضت های اسلامی و انقلاب اسلامی ایران خواهد بود.

۱۹۸

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان: نویسندگان به تنهایی در آماده سازی مقاله نقش داشته اند.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچ گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی رایت رعایت شده است.

منابع

- امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). *صحیفه امام*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- بهمنی، محمد و توکلی، یعقوب (۱۴۰۳). *جهانی‌سازی مقاومت در اندیشه امام خمینی. فصلنامه انقلاب اسلامی*، ۲۱ (۷۶)، ۳۴-۱۵.

<https://enghelab.maaref.ac.ir/article-12264--fa.html>

- بیدگلی، محمد و رجبی‌ده‌برزویی، اصغر (۱۴۰۲). *واکاوی شاخصه‌های قدرت نرم قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ با تأکید بر اندیشه امام خمینی. فصلنامه مطالعات قدرت نرم*، ۱۳ (۳۲)، ۷۴-۵۷.
- doi: 20.1001.1.23225580.1402.13.1.3.5

- جعفری، سید اصغر (۱۳۹۵). *نقش امام خمینی در شکل‌گیری قطب قدرت اسلامی. نشریه مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۵ (۱۸)، ۱۰۴-۷۵.

https://psiw.journals.ikiu.ac.ir/article_917.html

- جعفری، علی‌اکبر و قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۶). *ترکیب‌شناسی مفهوم استحکام ساخت قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران. نشریه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ۶ (۲۲)، ۸۱-۱۰۲.

https://www.roir.ir/article_63456.html

- جعفری، علی‌اکبر و قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۷). *دانشگاه و استحکام ساخت ملی و بین‌المللی قدرت علمی ج.ا.ایران (با رویکردی بر سیاست‌های کلی علم و فناوری)، طرح پژوهشی، دانشگاه مازندران.*

- جمال‌زاده، ناصر (۱۳۹۷). *قدرت معنوی در انقلاب اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خمینی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، ۸ (۲۷)، ۱۷-۱.

۱۹۹

<https://doi.org/10.22084/rjir.2017.14597.2217>

- جمشیدیها، غلامرضا و قربی، سید محمدجواد (۱۴۰۲). *نظریه فرایندی انقلاب اسلامی از منظر اندیشه محمدجواد باهنر. انقلاب پژوهی*، ۱ (۱)، ۸۲-۵۵.

<https://doi.org/10.22034/FADEMO.2023.389372.1001>

- حسین‌خانی، امید (۱۴۰۰). *بسیج عمومی. دانشنامه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.*

- حیدری، منصور و قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۶). *نقش همدلی در استحکام ساخت درونی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه سیاست دفاعی*، ۲۶ (۹۸)، ۱۲۶-۸۳.

<https://doi.org/20.1001.1.10255087.1396.25.98.4.7>

- خالقی، علی (۱۳۸۶). مشروعیت قدرت از دیدگاه امام خمینی. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- زمزم، علیرضا (۱۳۹۲). امام خمینی و مهندسی قدرت. فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۲۴، ۹۹-۱۱۴. <https://www.noormags.ir/view/fa/keyword>
- سالدانیا، جانی (۱۳۹۴). راهنمای کدگذاری برای پژوهشگران کیفی. ترجمه عبدالله گیویان، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- شایگان، فریبا (۱۳۸۱). بررسی اهداف، ایدئال‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه امام خمینی. فصلنامه علوم اجتماعی، ۹ (۲۰)، ۹۵-۱۲۴.
- dor:20.1001.1.17351162.1381.9.20.4.8
- شریعت، فرشاد و قلی‌پور، محسن (۱۴۰۱). تبیین مفهوم مقاومت در اندیشه سیاسی امام خمینی. جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۱۰ (۲۰)، ۱-۲۸.
- <https://doi.org/10.22070/iws.2022.16181.2202>
- شعبانی، ناصر و پاشایی هولاسو، امین (۱۳۹۰). قدرت از دیدگاه اسلام و غرب. فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱ (۳)، ۱۱۱-۱۳۴.
- <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/899420>
- صادقی فسایی، سهیلا و عرفان‌منش، ایمان (۱۳۹۴). مبانی روش‌شناختی پژوهش اسنادی در علوم اجتماعی. فصلنامه راهبرد فرهنگ، ۶ (۲۹)، ۶۱-۹۱.
- https://www.jsfc.ir/article_15066.html
- صالحی، سید جواد و مشتاقی، الله کرم (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی مبادی و مبانی قدرت در اندیشه سیاسی غرب و اسلام مطالعه موردی: اندیشه سیاسی رهبران انقلاب اسلامی ایران. ۲۰۰
- dor:20.1001.1.1735790.1392.8.4.5.8. ۱۲۳-۱۵۰، (۳۲)، ۸
- عابدی جعفری، حسن و همکاران (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۵ (۲)، ۱۵۱-۱۹۸. <https://doi.org/10.30497/SMT.2011.163>
- عبدالعلی‌پور، قادر (۱۴۰۰). مفهوم‌شناسی قدرت ملی با رویکردی دینی. فصلنامه قدرت نرم، ۱۱ (۲۵)، ۱۹۹-۱۷۳. https://www.spba.ir/article_134317.html
- فاضل قانع، حمید (۱۴۰۰). قدرت. دانشنامه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

- قادرزاده، هیرش، نوری، هادی و نیمی، عباس (۱۳۹۱). بازشناسی مفهوم قدرت در اندیشه فوکو. *غرب‌شناسی بنیادی*، ۳ (۲)، ۱۰۷-۱۲۷. https://occidentstudy.ihs.ac.ir/article_694.html
- قربانی، بهرنگ و همکاران (۱۴۰۱). بررسی ایده مقاومت در اندیشه امام خمینی. *پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ۱۱ (۴۰)، ۲۳۵-۲۱۵. https://www.roir.ir/article_148788.html
- قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی بیداری اسلامی از منظر امام خمینی. *فصلنامه پژوهش‌های منطقه‌ای*، ۲ (۴)، ۳۱-۷۴. https://pma.journals.miu.ac.ir/article_2268.html
- قربی، سید محمدجواد (الف ۱۳۹۴). مؤلفه‌های الهام‌بخشی و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام. *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، ۵ (۱۶)، ۸۵-۱۱۶. https://rjir.basu.ac.ir/article_1246.html
- قربی، سید محمدجواد (ب ۱۳۹۴). رهبری امام خمینی و انقلاب اسلامی؛ ویژگی‌های رهبری امام خمینی در فرایند انقلاب اسلامی. *فصلنامه ۵۱ خرداد*، ۱۳ (۴۵)، ۶۹-۹۶. <https://www.magiran.com/p1515291>
- قربی، سید محمدجواد (الف ۱۳۹۶). فرهنگ سیاسی و قدرت نرم در انقلاب اسلامی. *فصلنامه عملیات روانی*، ۱۲ (۴۶)، ۱۳۱-۱۵۴. <https://www.magiran.com/p1816391>
- قربی، سید محمدجواد (ب ۱۳۹۶). مؤلفه‌های امنیت شخصی از منظر اندیشه امام خمینی. *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، ۲۴ (۲۴)، ۴۹-۸۴. <https://doi.org/10.22084/RJIR.2017.14240.2166>
- قربی، سید محمدجواد (۱۴۰۰). *امنیت انسانی از دیدگاه امام خمینی*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- قربی، سید محمدجواد (۱۴۰۱). *فرایند تکاملی انقلاب؛ تبیین مراحل پنج‌گانه سیر تکامل انقلاب اسلامی*. ساری: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- قربی، سید محمدجواد (الف ۱۴۰۲). نظریه فرایندی تکامل انقلاب اسلامی؛ الگوها و ویژگی‌ها (از تکوین انقلاب تا مرحله توسعه تمدنی انقلاب). *دولت‌پژوهی ایران معاصر*، ۹ (۲)، ۱۰۲-۷۳. [dor: 20.1001.1.27831914.1402.9.1.3.3](https://doi.org/10.22084/RJIR.2017.14240.2166)
- قربی، سید محمدجواد (ب ۱۴۰۲). تحلیل محتوای کمی منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. *فصلنامه محیط‌شناسی راهبردی جمهوری اسلامی ایران*، ۷ (۲۴)، ۹۷-۱۳۶. [dor: 20.1001.1.28212673.1402.7.3.4.7](https://doi.org/10.22084/RJIR.2017.14240.2166)
- قربی، سید محمدجواد (ج ۱۴۰۲). مصادیق امنیت در حکومت اسلامی از منظر اندیشه امام خمینی. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۲ (۵)، ۱۸۳-۱۶۰. <https://www.journalspsich.com/index.php/journalspsich/article/view/41>

- قربی، سید محمدجواد و جمشیدیه، غلامرضا (۱۳۹۹). راهبردهای استحکام اقتصادی نظام سیاسی اسلام از منظر آیت الله محمدعلی شاه‌آبادی. *مجله مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ۸ (۱۶)، ۱۸۰-۷۸. doi: 20.1001.1.23295599.1399.8.2.3.5
- قوامی، اشرف سادات و استیری، اکرم (۱۴۰۰). *انقلاب اسلامی ایران. دانشنامه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.*
- کشاورز شکری، عباس و همکاران (۱۳۹۳). مدل انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۴ (۱۰)، ۵۱-۷۰. https://rjir.basu.ac.ir/article_735.html
- کمالی، سعید (۱۳۹۷). *نظارت بر قدرت سیاسی در اندیشه حضرت امام خمینی. قم: مصباح اندیشه.*
- گرجی‌پور، حسین (۱۴۰۲). تبیین پایه‌های قدرت انقلاب اسلامی در استمرار فرایند انقلاب از منظر امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای. *فصلنامه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی*، ۱ (۴)، ۶۱-۷۹. <https://doi.org/10.22034/IRSJ.2024.454094.1051>
- لک‌زایی، رضا و ملکوتیان، مصطفی (۱۳۹۸). منابع سخت قدرت متعالی در اندیشه سیاسی امام خمینی. *فصلنامه سیاست*، ۴۹ (۵۱)، ۷۸۳-۸۰۳. <https://doi.org/10.22059/jpq.2019.269804.1007338>
- مرتضوی، سید ضیاء (۱۴۰۰). *حفظ نظام. دانشنامه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.*
- مزینانی، محمدصادق (۱۴۰۰). *بسیج مستضعفین. دانشنامه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.*
- منتظری، مصطفی (۱۴۰۲). تبیین چهارچوب نظری قدرت در منظومه فقهی اسلام با تأکید بر اندیشه امام خمینی. *فصلنامه راهبرد*، ۳۲ (۱۰۹)، ۶۰۷-۶۲۶. <https://doi.org/10.22034/rahbord.2024.419793.1604>
- منتظری، مصطفی و سلمانیان، حسنعلی (۱۴۰۱). *دکترین مقاومت در اندیشه سیاسی امام خمینی. مطالعات انقلاب اسلامی*، ۱۹ (۶۹)، ۷-۲۶. <https://enghelab.maaref.ac.ir/browse.php>
- میر صادقی، سید داود (۱۳۹۷). *انقلاب اسلامی و نقش حضرت امام خمینی در تولید قدرت نرم. گرگان: انتشارات نوروزی.*

•
- نامخواه، مجتبی (۱۳۹۴). نظریه انقلاب امام خمینی. فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، ۲ (۵)،

۱۷۶-۱۴۷. https://andishehsiyasi.ri-khomeini.ac.ir/article_39326.html

- نورانی، امیر و مقدس، محمود (۱۴۰۲). دین و قدرت از قدرت معنوی تا قدرت سیاسی (مورد مطالعه انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر نظریه فطرت امام خمینی). پژوهشنامه انقلاب

اسلامی، ۱۳ (۴۷)، ۳۸-۲۱. <https://doi.org/10.22084/rjir.2023.27107.3568>

- Berndtson, A. (1970). The Meaning of Power. *Philosophy and Phenomenological Research*, 31 (1), 7384-. doi:10.23072105981/

- Coccia, M. (2019). Theories of Revolution. In book: *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer Nature Switzerland AG.

- Dahl, R.A. (2007). The Concept of Power. *Research and Behavioral Science*, 2 (3), 201215-. doi:1002/bs.3830020303

- Gebil, A. (1990). Causes of Political Revolution. Masters Theses, By: The Student Theses & Publications, Eastern Illinois University.

- Huntington, p. (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.

- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars, *All Ireland Journal of Higher Education*, 8 (3), PP. 33513354-.